

Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties

Rapportage I: Conclusies en aanbevelingen

Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties

Rapportage I: Conclusies en aanbevelingen

Certificaat voor
een top onderzoeker

Jij hebt ons helpen begrijpen wat
kinderen goed is in azc's en
gezinslocaties en wat beter
kan in de toekomst!
Dankjewel!

Het Avance team

ORIGINAL SPIRIT
SINCE 1924

Certificaat voor
een top onderzoeker

Jij hebt ons helpen begrijpen
voor kinderen goed is in
gezinslocaties en wat
kan in de toekomst!
Dankjewel!

Het Avance team

SLOAN
ED. TECH

Heel erg bedankt!

Wij bedanken ...

- ... allereerst alle kinderen, jongeren en ouders die met dit onderzoek hebben meegedaan: dank voor jullie vertrouwen, tijd en hulp;
- ... de 15 jongvolwassenen die als (oud-)bewoners van een asielzoekerscentrum (azc) nu als getraind team ervaringsdeskundigen samen met ons het onderzoek op locatie hebben uitgevoerd;
- ... het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) en de Werkgroep Kind in azc (een samenwerkingsverband van UNICEF Nederland, Defence for Children, VluchtelingenWerk Nederland, Kerk in Actie, War Child en Stichting de Vrolijkheid), in het bijzonder de leden van de Stuurgroep;
- ... alle medewerkers in de locaties waar onderzoek heeft plaatsgevonden.

Allen dank voor jullie betrokkenheid, inzet en de prettige samenwerking!

Het Avance-team,

Moos Pozzo
Dani Bender
Wout Visser

Mei 2018

Avance-impact
www.avance-impact.nl
info@avance-impact.nl

Afkortingenlijst

In dit rapport staan veel verschillende afkortingen. We zetten ze hieronder op alfabetische volgorde op een rij:

AZC	Asielzoekerscentrum (in dit rapport: centrum voor reguliere asielopvang)	MCA	Menzis COA Administratie
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers	MDO	multidisciplinair overleg
COL	Centrale Ontvangstlocatie	OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst	OLC	Open Leercentrum
GLO	Gezinslocatie	POL	Procesopvanglocatie
GZA	GezondheidsZorg Asielzoekers	RMA	Regeling Medische zorg Asielzoekers (door GZA sinds januari 2018)
ISK	Internationale Schakelklas	RZA	Regeling Zorg Asielzoekers (door MCA van 2009 tot december 2017)
IVRK	Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind	VWN	VluchtelingenWerk Nederland
JenV	Ministerie van Justitie en Veiligheid		
JGZ	Jeugdgezondheidszorg		
LOWAN	Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers		

Inleiding

In maart 2018 woonden ruim 7.000 kinderen met hun ouders in een azc, gezinslocatie of een andere vorm van asielopvang.¹ Voor kortere of langere tijd, met uitzicht op een verblijfstatus in Nederland of juist in afwachting van terugkeer naar hun land van herkomst. Allemaal hebben zij hun eigen, unieke verhaal.

Alle kinderen hebben dezelfde rechten ...

Ondanks alle verschillen, beschouwt het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) al deze kinderen vanuit een belangrijke overeenkomst: ze zijn allemaal kind. Zij hebben het onvervreembare recht om op te groeien in een veilige omgeving en toegang te krijgen tot goede gezondheidszorg. Verder hebben zij recht op passend onderwijs en op inspraak bij besluiten die over hen zelf gaan. Kinderen hebben deze rechten in Nederland onafhankelijk van hun nationaliteit of verblijfsstatus.

... maar worden die ook vervuld?

In 2009 is voor het laatst onderzocht in hoeverre de leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang stroken met het IVRK. Dit onderzoek, Kind in het Centrum, bevatte per leefgebied aanbevelingen om de leefsituatie van kinderen in opvanglocaties te verbeteren. In dit rapport hanteren wij dezelfde indeling in leefgebieden.

Inmiddels is de situatie voor kinderen in de opvang sterk veranderd. Er zijn beleidsmaatregelen doorgevoerd, zoals een kortere asielprocedure en daardoor doorgaans kortere verblijfsduur in de asielopvang. Ook zijn er sinds 2011 gezinslocaties voor uitgeprocedeerde gezinnen. Verder is de asielcontext continu in verandering; in 2015 nam het aantal asielzoekers sterk toe, maar sinds 2016 neemt het aantal weer af. Eind 2017 was het aantal mensen in de COA opvang met 22% gedaald ten opzichte van eind 2016.²

Nieuw onderzoek was nodig...

Hoog tijd dus voor een nieuw onderzoek en een actueel beeld van de leefomstandigheden van kinderen in de asielopvang. Dat hebben wij uitgevoerd in opdracht van het COA en de Werkgroep Kind in azc. In dit onderzoek bouwen wij verder op het normatieve kader van het Kinderrechtenverdrag. De hoofdvraag van ons onderzoek is dan ook:

In welke mate zijn de leefomstandigheden van kinderen in azc's en gezinslocaties in Nederland in overeenstemming met het IVRK?

Een wezenlijk onderdeel van het verdrag is participatie. Daarom hebben we de kinderen en jongeren actief betrokken bij het onderzoek en staan hun perspectieven centraal.

... gepresenteerd in twee documenten

Het huidige onderzoek is uitgewerkt in twee rapportages. Om het gebruik van de aanbevelingen te bevorderen is gekozen voor een scheiding tussen een rapportage met beknopte weergave van de conclusies en aanbevelingen en een met de uitgebreide beschrijving van de onderzoeksopzet en -resultaten.

1. Conclusies en Aanbevelingen

Eén document, Conclusies en aanbevelingen bevat alleen de rapportage met conclusies en aanbevelingen, waaronder een selectie van de onderzoeksresultaten. Hierin wordt kort de onderzoeksopzet beschreven en geven we vervolgens per leefgebied de belangrijkste conclusies en aanbevelingen weer. We sluiten dit rapport af met een hoofdstuk met overkoepelende aanbevelingen met als uitgangspunt de basisprincipes van het VN-Kinderrechtenverdrag. Deze aanbevelingen hebben betrekking op verschillende leefgebieden.

¹ Personen in de opvang uitgesplitst naar land van herkomst, COA website.

² Rapportage Vreemdelingenketen 2017, Ministerie Justitie en Veiligheid april 2018

2. Conclusies en Aanbevelingen inclusief Opzet, methoden en resultaten

Een tweede document, Onderbouwing van de Conclusies en aanbevelingen: Onderzoeksopzet en resultaten, bevat naast bovenstaande rapportage met conclusies en aanbevelingen een rapportage met de uitwerking van de opzet, methoden en resultaten. Hierin worden de achtergronden bij het onderzoek uitgebreid beschreven, zoals een toelichting bij de Leefgebieden, de selectie van locaties en respondenten en de uitgewerkte analyse van onderzoeksresultaten. Voor gedetailleerde informatie verwijzen wij naar dus dat document, op te vragen bij de Werkgroep Kind in azc of COA.

Een korte introductie van het onderzoek

Wie waren de opdrachtgevers van dit onderzoek? Wat onderzochten we precies? Tegen welke beperkingen liepen we aan? Dat beschrijven we in dit hoofdstuk.

Betrokken opdrachtgevers

Wij voerden dit onderzoek uit in opdracht van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA)³ en de Werkgroep Kind in azc⁴. Tijdens het hele onderzoek waren vertegenwoordigers van de opdrachtgevers via de Stuurgroep betrokken om mee te denken over de opzet, het proces en presentatie van de resultaten.

Naast het voorleggen van onze voorlopige conclusies en aanbevelingen aan de Stuurgroep, hebben we in een sense making-bijeenkomst ook andere experts om feedback en advies gevraagd, zoals vertegenwoordigers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV), de Landelijke Onderwijs Werkgroep voor Asielzoekers en Nieuwkomers (LOWAN), de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en enkele wetenschappers op het gebied van Kinderrechten en jonge vluchtelingen.

Waarom is er bij het formuleren van aanbevelingen samengewerkt met COA, Werkgroep Kind in azc en andere experts?

Avance heeft onafhankelijk onderzoek kunnen doen op de locaties. De informatie die daarbij verzameld is vormt de basis voor de conclusies die in het rapport gepresenteerd worden. Het doel van de samenwerking met experts was met name gericht op het formuleren van aanbevelingen die zo optimaal mogelijk aansluiten bij de veranderende context van de asielopvang. We gaan ervan uit dat de aanbevelingen daarmee beter te realiseren zijn.

Specifiek en afgebakend onderwerp: de leefomstandigheden van kinderen

Het onderzoek richt zich op de leefomstandigheden van kinderen in reguliere azc's (asielzoekerscentra) en gezinslocaties. Het richt zich dus expliciet niet op de bredere beleidscontext van de asielprocedure. De leefomstandigheden zijn onderverdeeld in 9 leefgebieden, net als in het onderzoek Kind in het Centrum (Kloosterboer, 2009):

1. Gezin en opvoeding

4. Onderwijs

7. Procedure

2. Wonen

5. Gezondheid

8. Financiën

3. Sport, spel en vrije tijd

6. Veiligheid

9. Participatie

³ Centraal Orgaan opvang Asielzoekers: www.coa.nl

⁴ Defence for Children, Kerk in Actie, UNICEF Nederland, VluchtelingenWerk Nederland, de Vrolijkheid en War Child www.kind-in-azc.nl

Daarnaast hebben wij de vier basisprincipes uit het IVRK expliciet meegenomen in het onderzoek die aan bod komen in het afsluitende hoofdstuk van dit rapport.

1. non-discriminatie;
2. belang van het kind;
3. recht op leven;
4. ontwikkeling en participatie.

Geografische spreiding

Wij hebben het onderzoek uitgevoerd in 10 opvanglocaties, verspreid over de 4 uitvoeringsunits van het COA: Noord, Midden-noord, Midden-zuid en Zuid. We hebben niet alle typen opvanglocaties onderzocht, maar ons beperkt tot 3 gezinslocaties en 7 azc's. Bij de selectie hebben wij rekening gehouden met:

- de omvang (meer of minder kinderen);
- het activiteiten aanbod (meer of minder activiteiten);
- de verspreiding over de 4 uitvoeringsunits van COA;
- de ligging (stad, dorp)

Kwalitatief en kwantitatief onderzoek

Tijdens het onderzoek werd zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie verzameld. Allereerst hebben wij diepte-interviews gehouden met kinderen en ouders. De interviews met kinderen (6 t/m 12 jaar) en jongeren (13 tot 18 jaar) bevatten naast open en gesloten vragen ook creatieve opdrachten, zoals tekenen, foto's maken en verhalen delen. Deze kinderen en jongeren zijn vervolgens zelf als onderzoeker aan de slag gegaan en hebben leeftijdgenoten geïnterviewd.

Professionals en vrijwilligers zijn uitgebreid betrokken bij het onderzoek. Via twee online-vragenlijsten hebben wij bij hen informatie verzameld:

- bij de locaties zelf;
- bij professionals en vrijwilligers die in of buiten de locaties met de kinderen werken (school, gezondheidszorg).

Het uitgangspunt: participatie van de kinderen

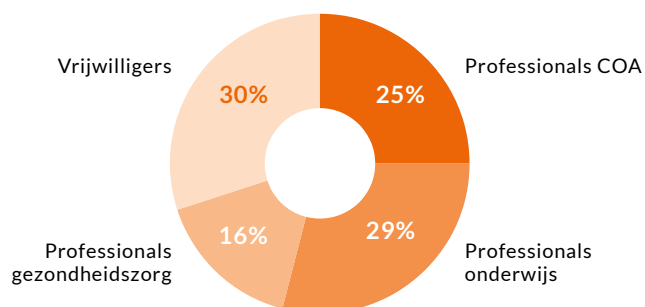
Een van de 4 basisprincipes van het IVRK is participatie. Vandaar dat we de kinderen actief hebben betrokken bij het onderzoek. Ze beantwoordden eerst zelf een aantal vragen en deden creatieve opdrachten. Daarna gingen ze ook zelf op onderzoek uit: als child en young reporters interviewden zij onder individuele begeleiding hun leeftijdgenoten.

De deelnemers

Aan het onderzoek deden 148 kinderen (6 t/m 12 jaar), 87 jongeren (13 tot 18 jaar) en 77 ouders mee. Van de ouders had 50% één of meer kinderen tussen de 0 en 6 jaar.

De locatiemanager en de programma- of woonbegeleider verstrekten feitelijke informatie over de locaties en aanwezige voorzieningen.

Ook hebben 76 professionals en vrijwilligers die in of buiten de locatie met de kinderen werken hun inzichten en meningen gedeeld via online vragenlijsten. Zij zijn voorgedragen door locatiemanagers op basis van hun rol in de locatie, in de gezondheidszorg of in het onderwijs.

De onderzoekers

Het onderzoek werd uitgevoerd door 19 onderzoekers: 4 ervaren onderzoekers van Avance en 15 jongvolwassenen die zelf in een azc wonen of woonden. Deze laatsten hadden een belangrijke rol in het onderzoek op locatie. Binnen het team werd Amhaars, Arabisch, Armeens, Engels, Farsi, Nederlands en Tigrinya gesproken.

Onmisbare inzet van (oud-)bewoners

Onderzoek doen op een opvanglocatie kent veel barrières. Denk aan taalproblemen, de onzekere situatie van bewoners en mogelijk wantrouwen in onbekenden. Om de afstand naar bewoners te verkleinen, stelden wij een team samen van jongvolwassen (oud-)bewoners. Belangrijke criteria waren: talenkennis, opleiding, kennis en ervaring met onderzoek en ervaring in het werken met kinderen in azc's (meestal vrijwilligerswerk). De jongvolwassenen zijn vooraf getraind en hebben veel interviews voor hun rekening genomen. Hun rol was cruciaal voor het bereiken en bevragen van bewoners.

Beperkingen van het onderzoek

Het onderzoek kende een aantal beperkingen. De twee belangrijkste zijn:

- Prioriteiten per leefgebied.** Wij hebben de 9 leefgebieden meetbaar gemaakt via de normen die gebaseerd zijn op het IVRK. Daarbij was het niet realistisch om alle aspecten van een leefgebied te onderzoeken. Per leefgebied hebben wij daarom in overleg met de Stuurgroep de belangrijkste onderzoeksthema's bepaald. Die thema's geven samen een zo compleet mogelijk beeld van de huidige leefomstandigheden van de kinderen en jongeren waar het onderzoek zich op richt.
- Uitkomsten niet generaliseerbaar.** De getrokken steekproef onder kinderen, jongeren en ouders is in kwantitatief opzicht representatief voor de totale groep van kinderen in de opvang. Toch kunnen we de uitkomsten niet zomaar generaliseren voor alle kinderen in de Nederlandse asielopvang: de kwalitatieve representativiteit is beperkt. De onderzoekspopulatie is zeer heterogeen door de grote verschillen in de omstandigheden, locaties en achtergronden van kinderen in azc's en gezinslocaties.

Overzicht van actoren aan wie de aanbevelingen zijn gericht:

Opvang randvoorwaarden

Met Opvang randvoorwaarden wordt verwezen naar het Ministerie van Justitie en Veiligheid als opdrachtgever en het COA als opdrachtnemer voor de opvang en begeleiding van asielzoekers.

Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV)

JenV ontwikkelt en geeft uitvoering aan het vreemdelingenbeleid. Dit betreft de opvang van asielzoekers, de afwikkeling van toelatingsprocedures in Nederland en de terugkeer van vreemdelingen uit Nederland. De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoeringsorganisaties Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V), en Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA).

Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA)

COA zorgt, in opdracht van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, voor opvang en begeleiding van asielzoekers tijdens de asielprocedure. Het COA garandeert veilige huisvesting voor asielzoekers, voorziet hen van middelen van bestaan en biedt verschillende programma's om hen te begeleiden tijdens hun verblijf in de locaties. Ook begeleidt het COA toegelaten asielzoekers bij hun doorstroom naar de maatschappij.

Aanbieders gezondheidszorg

Gezondheidszorg Asielzoekers (GZA)

GZA organiseert de huisartsenzorg op de COA-locaties voor asielzoekers. GZA is het eerste aanspreekpunt voor alle asielzoekers in de opvang als het gaat om medische zorg. Een GZA-huisartsenpraktijk met een huisarts, doktersassistent, verpleegkundige en praktijkondersteuner huisarts – geestelijke gezondheidszorg (POH-GGZ) is verbonden aan een COA-locatie. Zij kunnen problemen bij kind en ouders signaleren. GZA kan na overleg met JGZ verwijzen naar jeugdhulp.

Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD) en Jeugdgezondheidszorg (JGZ) instellingen

GGD en JGZ-instellingen voeren de jeugdgezondheidszorg uit voor minderjarige asielzoekers uit volgens het Basispakket jeugdgezondheidszorg asielzoekerskinderen 0-18 jaar. Het omvat contactmomenten als de intake JGZ, bestaande uit een verpleegkundige intake en een medisch onderzoek door de jeugdarts, vaccinaties volgens het rijksvaccinatie-programma en periodieke gezondheidsonderzoeken. De JGZ signaleert onder andere bijzonderheden in de ontwikkeling van het kind en geeft adviezen aan kind en ouders. De jeugdarts kan na overleg met GZA verwijzen naar jeugdhulp.

Aanbieders activiteiten voor kinderen en jongeren

War Child, Save the Children en UNICEF Nederland bieden via **Team Up** recreatieve sport-, spel- en bewegingsactiviteiten voor kinderen en jongeren in azc's, waarbij zij vaardigheden opdoen die zijn gekoppeld aan sociaal emotionele thema's (weerbaarheid).

VluchtelingenWerk Nederland draagt met **Time4You** bij aan de empowerment van en de belangenbehartiging voor kinderen en jongeren (van 8 tot 18 jaar) in azc's.

Stichting de Vrolijkheid biedt kunstzinnige en creatieve activiteiten met kinderen en jongeren in ruim 25 locaties. Een onderdeel van het aanbod zijn ook de NEST-centra in 4 locaties in het land.

COA: Het COA werkt niet alleen samen met bovenstaande partners maar organiseert zelf ook activiteiten, met name op het gebied van sport.

Lokale aanbieders: In sommige locaties worden ook door lokale aanbieders en/of vrijwilligers activiteiten aangeboden.

VluchtelingenWerk (VWN)

VWN is een non-gouvernementele organisatie die de belangen van vluchtelingen en asielzoekers in Nederland behartigt. De kerntaken van VWN zijn het bieden van persoonlijke steun op zowel juridisch als maatschappelijk terrein, beleidsbeïnvloeding, zoals het signaleren van knelpunten in de asielprocedure en het bevorderen van draagvlak voor asielzoekers en vluchtelingen in de samenleving.

Certificaat voor
een top onderzoeker

Jij hebt ons helpen begrijpen wat
voor kinderen goed is in azc's en
gezinslocaties en wat beter
kan in de toekomst!

Dankjewel!

Het Avance team

Leefgebied 1: Gezin en opvoeding

Ouderverantwoordelijkheid en opvoedingsondersteuning

“Ik kan wel voor mijn kinderen zorgen, maar ik heb hulp nodig om te weten hoe ik dit in Nederland kan doen.”

De rechten van elk kind ...

Ieder kind heeft het recht op te groeien en zich te ontwikkelen in een veilige, stabiele omgeving. Het gezin staat hierin centraal. Ouders hebben volgens het IVRK de primaire verantwoordelijkheid voor de zorg, begeleiding en opvoeding van de hun kinderen.

... maar hoe gaat het in de praktijk?

Veel gezinnen in opvanglocaties zijn weerbaar genoeg om de omstandigheden het hoofd te bieden, maar ouders hebben te maken met veel persoonlijke factoren en omgevingsfactoren die hun vermogen om hun kinderen op te voeden beïnvloeden⁵. Ouders leven bijvoorbeeld in onzekerheid over de uitkomst van de asielprocedure, hebben te maken met beleidsregels en lokale huisregels, en beperkte privacy. Door deze specifieke omstandigheden van kinderen in de asielopvang heeft de overheid, conform artikel 4 van het IVRK, een aanvullende verantwoordelijkheid om de rol van ouders te ondersteunen.

Kunnen ouders in de opvang echt ouder zijn? Voelen zij zich ondersteund?

Conclusies

Ouderverantwoordelijkheid: ouders voelen zich autonoom

Het onderzoek laat zien dat verreweg de meeste ouders (80,6%) ervaren dat zij zelf kunnen beslissen over hoe zij hun kind(eren) opvoeden. Veel ouders voelen zich daarbij wel beperkt door de omstandigheden, zoals hun woonsituatie, het gebrek aan privacy en hun beperkte kennis van het Nederlands.

Ouderschapsondersteuning en opvoedingsondersteuning weinig gebruikt

De meeste locaties (8 op 10) bieden ouders op dit moment:

- (praktische) ouderschapsondersteuning (COA) en/of
- (preventieve) opvoedingsondersteuning (Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en de GGD)

Toch kennen veel professionals en vooral vrijwilligers (40%) het aanbod niet.

Weinig ouders maken gebruik van het aanwezige aanbod: 20% in gezinslocaties, 25% in azc's. De helft van de ouders die geen hulp ontvangen zegt dit niet nodig te hebben, de andere helft geeft aan niet van het aanbod te weten.

IVRK art. 5 en 18

Het IVRK stelt ouders centraal. De Staat moet de primaire rol van ouders in de opvoeding respecteren en ouders passend ondersteunen bij het opvoeden van hun kinderen.

BIC

Het Best Interest of the Child- model benoemt 14 randvoorwaarden voor een gezonde ontwikkeling van een kind. Sommigen hebben direct met het gezin en de rol van ouders te maken, zoals adequate verzorging en voorbeeldgedrag van ouders en continuïteit in de verzorging en opvoeding.

⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de situatie van gezinnen in de asielopvang: *Goed ouderschap in moeilijke tijden. Handleiding voor groepen met vluchtelingen*. Pharos, 2017.

Vergelijking gezinslocatie-azc

Bij dit leefgebied zien we verschillen tussen gezinslocaties en azc's. In gezinslocaties vinden bijvoorbeeld minder ouders dat zij zelf kunnen beslissen hoe zij hun kinderen opvoeden (70% t.o.v. 85%). Veel ouders in gezinslocaties voelen zich bovendien beperkt in hun ouderrol vanwege de meldplicht op alle werkdagen (t.o.v. 1 keer per week in azc's). Ook ervaren veel ouders het feit dat het gezin binnen de gemeentegrens moet blijven als beperkend. Zij kunnen bijvoorbeeld nooit een dagje weg met de kinderen. Tot slot krijgt 20% van de ouders in gezinslocaties opvoedingsondersteuning tegenover 25% in azc's.

Aanbevelingen

Ouderverantwoordelijkheid

Opvang randvoorwaarden:

- 1.1. Bied ieder gezin een eigen woonruimte met eigen douche en toilet (zie hiervoor ook aanbevelingen 2.1 en 2.2.).
- 1.2. Informeer alle ouders over het aanbod aan lessen en faciliteer Nederlandse les voor hen.
- 1.3. Bied tijdens de lessen opvang voor kinderen van 0 tot 4 jaar.

COA

- 1.4. Bied ouders en kinderen meer regie over het inrichten van de eigen woonruimte en pas de richtlijnen hiervoor aan.
- 1.5. Organiseer groepsbijeenkomsten van ouders voor onderlinge uitwisseling over de opvoeding.

Opvoedingsondersteuning⁶

COA en zorgaanbieders:

- 1.6. COA: Bied ouderschapsondersteuning op toegankelijke wijze aan in alle locaties.
- 1.7. Zorgaanbieders: Bied opvoedingsondersteuning op toegankelijke wijze aan in alle locaties.
- 1.8. Informeer alle ouders actief over het aanbod, peil de behoeften van alle ouders (met inachtneming van culturele verschillen) en breng deze in kaart. Ontwikkel hiervoor beeldmateriaal.
- 1.9. COA: Informeer alle professionals en vrijwilligers over het ondersteuningsaanbod en de doorverwijsmogelijkheden.
- 1.10. Regel interdisciplinair overleg tussen de contactpersoon kinderen en de vrijwilligers in de locatie om hen te informeren en signalen/aandachtspunten uit te wisselen.

⁶ Zie voor definitie opvoedingsondersteuning: JGZ Richtlijn Opvoedingsondersteuning, NJI, 2017.

Leefgebied 2: Wonen

Privacy, essentiële voorzieningen en een stabiele leefomgeving

“We wonen nu samen en hebben alles voor onszelf.
Dat was in het vorige azc niet zo.”

De rechten van kinderen ...

Elk kind heeft recht op een levensstandaard die toereikend is voor zijn lichamelijke, geestelijke, intellectuele, morele en maatschappelijke ontwikkeling. Ouders hebben daarvoor de primaire verantwoordelijkheid en de overheid moet ervoor zorgen dat ouders deze verplichtingen kunnen nakomen, onder andere door te voorzien in materiële bijstand.

Ook hebben kinderen recht op bescherming tegen inmenging in hun privéleven, gezinsleven en woning.

... maar hoe gaat het in de praktijk?

In een azc of gezinslocatie gelden het opvangbeleid en huisregels. Ook moeten bewoners woonruimtes en voorzieningen (douche, toilet, keuken, enz.) vaak delen met niet-gezinsleden. Gezinnen dienen binnen de asielopvang ook te verhuizen van de ene naar de andere locatie.

IVRK art. 27 en art. 16

Een toereikende levensstandaard is nodig voor de ontwikkeling van een kind. Daarnaast hebben kinderen recht op privacy.

Wat is de situatie in de locaties die wij hebben bezocht? Wat vinden kinderen van hun woonsituatie en het moeten verhuizen van de ene naar de andere locatie?

Conclusies

Grote verschillen tussen locaties ...

Er zijn veel verschillen tussen individuele opvanglocaties. Sommige bewoners wonen in oudere gebouwen, andere in lage flats of prefab huisjes. In sommige locaties hebben gezinnen een eigen woonruimte met keuken, douche en toilet. Elders delen gezinnen hun woonruimte en/of voorzieningen met niet-gezinsleden. Over de tien locaties genomen deelt gemiddeld 35% van de bewoners hun woonruimte en/of voorzieningen met niet-gezinsleden. De variatie is echter zeer groot. Op vier locaties hoeft geen van de gezinnen woonruimte/voorzieningen te delen. Terwijl op drie locaties meer dan 90% van de gezinnen woonruimte/voorzieningen deelt met niet-gezinsleden.

... en privacy verschillend ervaren

Jongeren en ouders beleven de mate van privacy wisselend. 52% van de jongeren en 47% van de ouders vindt dat zij voldoende privacy hebben. Het delen van woonruimte en/of voorzieningen zoals de douche en de wc ervaren zij duidelijk als problematisch. Verder geven jongeren en ouders aan dat professionals meestal wel aankloppen voordat zij hun woonruimte binnenkomen (80%), maar niet altijd lang genoeg wachten op een reactie. Een veel voorkomende klacht is bijvoorbeeld dat bewoners eerst hun haren willen bedekken met een hoofddoek.

Essentiële voorzieningen – behalve scholen – op loopafstand

Gemiddeld is 70% van de essentiële voorzieningen (zoals supermarkt en dokter) bereikbaar op loopafstand. De andere voorzieningen zijn binnen een halfuur bereikbaar met het openbaar vervoer (ov). Opvallend is dat lang niet alle scholen liggen op loopafstand (50% wel - 50% niet). Dat maakt het contact tussen school en ouders moeilijk.

Ongeveer 75% van de kinderen en ouders heeft een fiets, maar sommige kinderen, jongeren en ouders geven ook aan dat hun fiets kapot is. Een kind zegt: "Als je fiets kapot is, moet het COA beter helpen, anders kun je niet naar school."

Leefomgeving niet stabiel door vele verhuizingen ...

Op 14 februari 2017 nam de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie een motie van de heer Voordewind van de ChristenUnie over. Die motie had als uitgangspunt dat schoolgaande kinderen in de asielopvang niet meer hoeven te verhuizen als hun procedure nog loopt. Hoewel het totale aantal verhuizingen licht is gedaald van 3.500 in 2016 naar 3.260 in 2017⁷, gaven experts tijdens de sense making-sessie aan dat het beleid nog niet voldoende is aangepast.

Gemiddeld zijn de kinderen en jongeren die met het onderzoek meededen meer dan 1 keer per jaar verhuisd⁸. Het aantal verhuizingen is vooral in de eerste periode hoog vanwege de verplichte verhuizingen die onderdeel zijn van de asielpprocedure: van centrale ontvangstlocatie (COL) naar procesopvanglocatie (POL) en vervolgens het azc.

... en negatieve effecten op kinderen

Kinderen benoemen positieve en negatieve gevolgen van verhuizingen (bijna 50%-50%). Positief vinden zij bijvoorbeeld: nieuwe vrienden en een leukere locatie. Negatief vinden zij het verliezen van vrienden. Professionals en vrijwilligers signaleren vooral negatieve effecten, zoals het verliezen van vrienden en een achterstand op school. Eerdere onderzoeken lieten deze negatieve gevolgen ook al zien.

Vergelijking gezinslocatie-azc

In gezinslocaties ervaren zowel jongeren als ouders minder privacy dan in azc's. Zo kloppen professionals en vrijwilligers volgens ouders en jongeren in gezinslocaties minder vaak aan dan in azc's (ouders: 44% t.o.v. 75%, jongeren: 36% t.o.v. 60%).

In gezinslocaties ligt het gemiddelde aantal verhuizingen hoger dan in azc's (jongeren: 4,8 t.o.v. 1,8, kinderen: 3,6 t.o.v. 1,7). Dit komt doordat gezinnen doorgaans langer in Nederland zijn. Opvallend is hoeveel jaren sommige kinderen in de gezinslocaties wonen. Tegelijkertijd laten in gezinslocaties vooral jongeren (17) zich negatief uit over verhuizingen.

Aanbevelingen

Privacy

Opvang randvoorwaarden:

- 2.1. Bied ieder gezin een eigen woonruimte met eigen douche en toilet, door o.a. de bezettingsgraad te verlagen.
- 2.2. Geef daarbij kinderen eigen kamers (gescheiden van ouders), bijvoorbeeld ouders met twee kinderen standaard twee slaapkamers: een voor de ouders, een voor de kinderen.

COA:

- 2.3. Geef in alle locaties kinderen en ouders inspraak bij het indelen van woonruimtes.
- 2.4. Instrueer alle medewerkers dat zij de woonruimte van gezinnen nooit zonder toestemming binnengaan, tenzij er sprake is van:
 - overtreding van de Nederlandse wet en/of huisregels; of
 - calamiteiten.
- 2.5. laat medewerkers na het aankloppen langer wachten, zodat bijvoorbeeld vrouwen de tijd krijgen om hun haar met een hoofddoek te bedekken.
- 2.6. Vraag regelmatig aan bewoners of deze regels worden opgevolgd en wijs bewoners op bestaande klachtenprocedure.

⁷ Rapportage Vreemdelingenketen 2017, Ministerie van Justitie en Veiligheid 2018

⁸ Het gemiddelde aantal verhuizingen per jaar is berekend op basis van de verblijfsduur van kinderen die ondervraagd zijn en het door hen aangegeven aantal verhuizingen (verhuizing vanuit de POL is hierbij niet meegenomen) Deze informatie biedt daarmee een inzicht in de mogelijke invloed van verhuizingen op het perspectief van kinderen. Dit gemiddelde is echter niet generaliseerbaar als landelijk verhuiscijfer.

Bereikbaarheid essentiële voorzieningen

Opvang randvoorwaarden:

- 2.7. Let op de bereikbaarheid van essentiële voorzieningen bij de selectie van nieuwe locaties. Vooral scholen moeten gemakkelijk bereikbaar zijn.
- 2.8. Faciliteer het contact tussen school en ouders. Informeer ouders over verwachtingen daarover van de school, zorg voor vervoer voor ouders of zorg dat schoolmedewerkers naar de locatie komen.
- 2.9. Ga door met het huidige fietsbeleid (o.a. het ANWB-fietsenplan) en zet samen met bewoners initiatieven op om de kwaliteit van fietsen te bewaken. Zorg bijvoorbeeld voor een reparatieruimte en leenfietsen.

Verhuizingen

- 2.10. Richt het toekomstige flexibele opvangsysteem in op het zoveel mogelijk beperken van verhuizingen van kinderen; kinderen dienen zoveel mogelijk in één locatie te blijven. Denk hierbij ook aan het beperken van de verhuizingen die nu vast onderdeel zijn van de procedure: van centrale ontvangstlocatie (COL) naar procesopvanglocatie (POL) en verplaatsing naar een azc.
- 2.11. Stop op de korte termijn de verhuizingen van schoolgaande kinderen. Indien verhuizing onvermijdelijk is, houd in ieder geval de volgende uitgangspunten aan:
 - Stel het belang van het kind centraal;
 - Kies bij verhuizing van ieder schoolgaand kind, voor zover dit nog niet wordt gedaan, voor een verhuizing in de schoolvakanties en bij voorkeur de zomervakantie, zodat een jaar afgemaakt kan worden en voordat een nieuw schooljaar begint;
 - Zet een verhuizing pas in gang als de overgang naar een andere (speciale) school is geregeld;
 - Laat een gezin pas verhuizen als de continuïteit van (geestelijke) gezondheidszorg voor kind(eren) en/of ouder(s) is geregeld;
 - Zorg voor een warme overdracht van het totaalbeeld van het kind (met betrekking tot school, zorgverlening en dergelijke) en stimuleer de school en zorgverleners om dit te realiseren. Neem dit op in de functieomschrijving van de contactpersoon kinderen.
 - Licht kinderen en ouders zo snel mogelijk in en bied een keuze tussen locaties binnen hetzelfde type. Geef concrete informatie over bijvoorbeeld de ligging, de woonsituatie en activiteiten.
- 2.12. Voorkom verhuizingen 'op verzoek' door, waar mogelijk, bij eerste plaatsing sociale criteria zoals gewenste nabijheid van familie zwaarder te laten wegen.
- 2.13. Verlaag de verplichte bezettingsgraad. Zo is er meer ruimte: verhuizingen kunnen eerder worden aangekondigd en gezinnen kunnen meebeslissen over een locatie binnen hetzelfde locatietype. Ook kunnen gezinnen dan langer blijven, als dat nodig is vanwege de omstandigheden, bijvoorbeeld als speciaal onderwijs of therapie in de nieuwe locatie nog niet geregeld is.

Vandaag
vrijdag
is er
geen Nest
Kinderclub
WeL TEAM-41

Leefgebied 3: Spel, recreatie en vrije tijd

Activiteiten in en buiten de locatie

“Ik vind de activiteiten heel fijn. Anders heb ik niet veel te doen.”

De praktijk in opvanglocaties

Kinderen in een azc of gezinslocatie zijn voor de invulling van hun vrije tijd sterk afhankelijk van het aanbod aan activiteiten in de locatie. Daarnaast kunnen zij soms meedoen met activiteiten buiten het azc. Dat is een belangrijke manier om kennis te maken met de Nederlandse samenleving en leeftijdgenoten.

IVRK art. 31

Ieder kind heeft recht op vrije tijd, op spelen en op deelname aan culturele en artistieke activiteiten.

Hoe ervaren kinderen de mogelijkheden? En wat zijn verbeterpunten?

Conclusies

... vooral voor jongeren beperkt aanbod

In alle onderzochte locaties worden door het COA en/of andere aanbieders wekelijkse activiteiten georganiseerd. Het aanbod is echter, vooral voor jongeren, te beperkt: 50% van de jongeren doet nooit mee en 16% bijna nooit, omdat er geen of weinig aanbod is. Een jongere: “Er zijn activiteiten voor kinderen, maar niet voor jongeren.” Van de jongeren die meedoen is 75% wel tevreden over hetgeen aangeboden wordt. Ruim 40% van de jongeren geeft aan in ons onderzoek aan dat zij behoefte hebben tot specifieke activiteiten op de locatie.

Kinderen en jongeren hebben behoefte aan meer activiteiten, maar ook aan een eigen ruimte. “Wij mogen niet naar de recreatieruimte en wij willen ook zo’n ruimte”, aldus een jongere. Een meisje: “Ik wil dat er een plek komt waar ik met meisjes samen iets leuks kan doen.”

De huidige aanbieders van wekelijkse kinderactiviteiten in de locaties:

COA: Het COA werkt niet alleen samen met onderstaande partners maar organiseert ook zelf activiteiten, met name op het gebied van sport.

Lokale aanbieders: In sommige locaties worden ook door lokale aanbieders en/of vrijwilligers activiteiten aangeboden.

War Child, Save the Children en UNICEF Nederland bieden via **Team Up** recreatieve sport-, spel- en bewegingsactiviteiten voor kinderen in azc’s, waarbij zij vaardigheden opdoen die zijn gekoppeld aan sociaal emotionele thema’s (weerbaarheid).

VluchtelingenWerk Nederland draagt met **Time4You** bij aan de empowerment van en de belangenbehartiging voor kinderen en jongeren (van 8 tot 18 jaar) in azc’s.

Stichting de Vrolijkheid biedt creatieve activiteiten met kinderen in ruim 25 locaties. De stichting heeft NEST-centra in 4 locaties in het land

... en aanbod buiten de locatie onbekend

Er is te weinig informatie over activiteiten buiten de locaties. Kinderen, jongeren en ouders weten te weinig over het aanbod (59% jongeren, 63% kinderen en 56% ouders geeft aan niet geïnformeerd te zijn), de logistiek en over

vergoedingen voor kinderen die ergens aan mee willen doen (75% ouders zegt niet over deze financiële hulp geïnformeerd te zijn). Een van de kinderen: “Ik heb aan het COA gevraagd om zwemlessen te volgen. Maar ik weet de weg naar het zwembad niet.” Meedoen met activiteiten buiten het azc of de gezinslocatie is voor kinderen en jongeren extra belangrijk, omdat maar een derde van de kinderen in de onderzochte locaties regulier onderwijs volgt en Nederlandse kinderen ontmoet.

Vergelijking gezinslocatie-azc

Wanneer we het activiteiten aanbod in gezinslocaties en azc's vergelijken, zien we in eerste instantie geen verschil. In 1 gezinslocatie is weinig aanbod en is het lokale beleid gericht op deelname aan sportactiviteiten buiten de locatie. Het COA regelt ook de financiering daarvan. In de andere 2 gezinslocaties is een groter aanbod dan in azc's.

Dit verklaart voor een deel waarom in gezinslocaties het percentage kinderen en jongeren dat meedoet aan activiteiten buiten de locatie hoger is dan in azc's. En ook waarom er in gezinslocaties meer aandacht is voor financiële hulp hiervoor is (80% t.o.v. 19%). Ook zijn gezinnen in gezinslocaties al langer in Nederland en spreken kinderen vaak vloeiend Nederlands zodat sommige kinderen zelf specifieke activiteiten buiten de gezinslocatie zoeken.

Aanbevelingen

Activiteiten in de locatie

Opvang randvoorwaarden en aanbieders:

- 3.1. Zorg voor een afwisselend activiteiten aanbod (sport, spel, kunst, enzovoorts) dat ieder kind en iedere jongere genoeg keuzemogelijkheden biedt om meer dan 1 keer per week mee te doen.
- 3.2. Zorg voor de structurele borging van een dergelijk activiteiten aanbod, door voldoende financiering en middelen ter beschikking te stellen waarmee locaties een passend aanbod kunnen organiseren in iedere locatie.
- 3.3. Bied jongeren een honk en kinderen een speel-/activiteitenruimte en zorg voor professionele begeleiding voor beide groepen, eventueel met hulp van bewoners en vrijwilligers/stagiairs. Een mogelijke vorm is een NEST-centrum, ruimtes waar kinderen en jongeren dagelijks na school kunnen samenkomen en onder professionele begeleiding kunnen spelen, aan activiteiten meedoen en huiswerk maken. Onderzoek met aanbieders welke rol(len) zij kunnen vervullen. Zorg voor gevarieerd creatief en recreatief activiteiten aanbod (sport, spel, kunst, muziek, enzovoorts) zodat ieder kind en iedere jongere keuzemogelijkheden heeft.

COA:

- 3.4. Verwerk alle aanbevelingen in het pedagogisch kader van COA en de functieomschrijvingen van medewerkers.

COA en aanbieders:

Het betrekken van kinderen en jongeren:

- 3.5. Geef bij binnenkomst voorlichting aan alle gezinnen, over het aanbod aan activiteiten in de locatie met behulp van informatief beeldmateriaal.
- 3.6. Stel de ruimtes open voor verschillende groepen kinderen/jongeren, zodat ieder kind/iedere jongere meer dan 1 keer per week gebruikmaakt van de ruimte. Betrek ze steeds bij de besluiten, bijvoorbeeld over het programma, de leeftijdsgroepen en een eventuele indeling in jongens- en meisjesgroepen.
- 3.7. Benader alle kinderen en jongeren individueel, nodig ze na aankomst in de locatie uit voor een behoeftepeiling.
- 3.8. Richt het aanbod aan activiteiten samen met kinderen en jongeren in. Geef hen inspraak in bijvoorbeeld de inhoud van het programma en de indeling van leeftijdsgroepen en/of speciale jongens- of meisjesgroepen en -activiteiten.
- 3.9. Haal jongeren voor iedere activiteit op. Vraag daarvoor hulp aan andere jongeren, en zorg ervoor dat iedereen kan meedoen. Zoek met gezinnen samen naar oplossingen als er belemmeringen voor deelname

zijn. Evalueer iedere activiteit en ieder project met jongeren en pas nieuwe activiteiten en projecten op basis van de uitkomsten aan.

- 3.10. Betrek kinderen op dezelfde manier bij het aanbod, Kun je niet alle individuele kinderen ophalen voor een activiteit omdat er te veel kinderen in de locatie wonen? Ga dan de schoolbus in en speelplaatsen op, hang een vlag uit en/of haal alleen de afwezige kinderen op.

Activiteiten in de omgeving van de locatie

Opvang randvoorwaarden:

- 3.11. Ontwikkel en verstrek in iedere locatie informatief beeldmateriaal met:
- Een overzicht van het aanbod aan activiteiten (sportverenigingen en -scholen, dans- en muzieklessen, kunsteducatie) in de omgeving van de locatie (sociale kaart);
 - De kosten, hoe financiële hulp geregeld kan worden en het vervoer.

COA-contactpersoon kinderen:

- 3.12. Informeer tijdens de intake alle kinderen en ouders over dit aanbod en de financiële hulp via beeldmaterialen. Gebruik de tolkentelefoon voor toelichting.
- 3.13. Regel financiële hulp via Stichting Leergeld, het Jeugdsportfonds, het Jeugdcultuurfonds en het Nationaal Fonds Kinderhulp. Besteed in overleg ook deeltaken uit aan aanbieders in de locatie.
- 3.14. Houd een inloopspreekuur, zoals bijvoorbeeld in Emmen.
- 3.15. Bouw bruggen voor deelname en financiering of hulp in natura met lokale aanbieders, zoals sportverenigingen en -scholen, dans- en muziekscholen, instellingen voor kunsteducatie en de gemeente. Denk aan: gratis deelname, korting en alternatieve betalingsregelingen.

Handwritten text on a worksheet, including a table with icons and text. The text is partially obscured by the woman writing.

Handwritten text on a worksheet, including a table with icons and text. The text is partially obscured by the woman writing.

Leefgebied 4: Onderwijs

Onderwijs en speciaal onderwijs

“Ik ben heel blij want dit is de eerste keer ik ga naar school.”

De rechten van kinderen ...

In Nederland moeten alle kinderen tussen 5 en 18 jaar naar school tot zij een startkwalificatie hebben behaald. Voor 5- tot 16-jarigen geldt de leerplicht en voor 16- tot 17-jarigen de kwalificatieplicht. In de Leerplichtwet staat dat kinderen recht op onderwijs hebben en dat geldt uiteraard meteen.⁹

Volgens de Europese richtlijn moeten kinderen binnen 3 maanden naar school gaan. Dit geldt ook voor speciaal onderwijs.¹⁰ Ook het Nederlandse beleid is erop gericht dit zo snel mogelijk te regelen. De praktijk is echter anders: het blijkt niet altijd mogelijk kinderen na aankomst meteen naar een school te laten gaan

Naast dat kinderen recht hebben op onderwijs, hebben zij volgens het IVRK ook recht op goed onderwijs. De onderwijsdoelen van een school moeten zich richten op de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en vermogens van elk kind.

... maar hoe gaat het in de praktijk?

Ieder azc is gekoppeld aan een speciale basisschool waar de kinderen vooral de Nederlandse taal leren. Soms is deze school op het terrein en anders gaan de kinderen met een bus naar school. Kinderen tussen 12 en 18 jaar gaan na aankomst in Nederland eerst naar de Internationale Schakelklas (ISK).

Hoe staat het met de toegang tot onderwijs voor kinderen in azc's en gezinslocaties? Hoe verloopt de doorstroom naar regulier onderwijs? En hoe is de toegang tot speciaal onderwijs voor kinderen met een beperking?

IVRK art. 28 en 29

Elk kind heeft recht op onderwijs afgestemd op zijn of haar niveau en gericht op zo groot mogelijke ontplooiing.

Conclusies

Goede toegang tot onderwijs ...

Volgens het onderzoek is de toegang van de kinderen en jongeren tot het onderwijs goed. 99% van de kinderen en jongeren gaat naar school. Een derde van de kinderen gaat naar de azc-school (basisonderwijs), een derde naar de ISK (middelbaar onderwijs) en een derde naar regulier onderwijs. Zodra kinderen en jongeren in de asielopvang de Nederlandse taal voldoende beheersen, mogen zij naar het reguliere onderwijs.

... maar moeizame doorstroom vanuit de ISK

De doorstroom van de ISK naar regulier onderwijs is volgens professionals complex. Een ouder zegt: “Het is erg jammer dat mijn kinderen niet naar een normale school gaan. Het zou fijn zijn als zij met Nederlandse kinderen kunnen spelen en Nederlands kunnen oefenen.”

⁹ Informatiedocument Onderwijs aan Asielzoekerskinderen, Ministerie van OCW, 2016.

¹⁰ Europese richtlijn Minimumnormen opvang asielzoekers in de lidstaten, Europese Raad, 2003.

Toegang tot speciaal onderwijs beperkt

Ook kinderen met een beperking of handicap hebben recht op passend onderwijs. De toegang hiertoe lijkt echter beperkt; van de 6 ouders van een kind met een beperking geven 3 aan dat hun kind (nog) niet naar school gaat. Een van de ouders gaf aan dat het kind geopereerd zou worden, de andere twee ouders gaven aan dat de aanmeldingsprocedure liep. De aanmeldprocedure is volgens professionals langdurig en complex.

Er is momenteel geen standaard voor het multidisciplinair overleg (MDO). Professionals vinden dat er grote variatie is in structuur, kwaliteit en regelmaat.

Vergelijking gezinslocatie-azc

In de gezinslocaties geven twee geïnterviewde ouders aan dat hun kind in een vorige locatie regulier onderwijs volgde, maar nu niet meer. Dat komt vaker voor, want er zijn amper verschillen tussen de percentages kinderen en jongeren in gezinslocaties en azc's die naar het regulier onderwijs gaan, terwijl gezinnen in gezinslocaties vaak langer in Nederland zijn en dus qua Nederlands prima naar regulier onderwijs zouden kunnen.

Sommige kinderen en jongeren die wel naar het regulier onderwijs gaan, geven aan zich te schamen voor het feit dat zij in een gezinslocatie wonen. Enkele ouders van kinderen die regulier onderwijs volgen, geven aan dat hun kinderen meer in gescheiden werelden leven en zich meer schamen voor hun woonsituatie dan toen het gezin in een azc verbleef (zie verder sociaal-emotionele veiligheid in Leefgebied 6).

Aanbevelingen

Toegang tot onderwijs:

Opvang randvoorwaarden:

- 4.1. Zorg voor een snelle doorstroom naar regulier onderwijs. Onderzoek met OCW de mogelijkheden daarvoor.
- 4.2. Investeer in informatievoorziening en begeleiding van reguliere scholen door medewerkers van de azc-school en ISK om de doorstroom te bespoedigen.
- 4.3. Neem onderwijs op als vast agendapunt voor het MDO; of
- 4.4. Voeg in de functieomschrijving van de contactpersoon kinderen toe dat deze contactpersoon de schakel tussen het MDO en onderwijs is.

Toegang tot speciaal onderwijs:

Opvang randvoorwaarden:

- 4.5. Onderzoek hoe de toegang tot het speciaal onderwijs verbeterd kan worden. Denk aan:
 - een eenvoudiger aanmeldingsprocedure of voorrang voor kinderen en jongeren in de asielopvang, vanwege hun taalachterstand;
 - investeringen in de begeleiding van de scholen om toelating van kinderen in de asielopvang te versnellen;
 - het beschikbaar stellen van NT2-materialen in het speciale onderwijs.
- 4.6. Neem een specialist 'Onderwijs voor nieuwkomers' op in ieder nieuw samenwerkingsverband (OCW, regio, gemeente).

COA:

- 4.7. Signaleer (zo mogelijk) bij aankomst of een kind speciaal onderwijs nodig heeft. Stel hiervoor een vaste procedure op.
- 4.8. Neem onderwijs standaard op in het MDO en maak een vast agendapunt van de aanmelding voor speciaal onderwijs; en/of
- 4.9. Voeg in de functieomschrijving van de contactpersoon kinderen toe dat deze contactpersoon de schakel tussen MDO en onderwijs is.

21. ...
Maak een tekening van jouw verblijfsruimte

Korte uitleg:

Leefgebied 5: Gezondheid

Lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg

“Er ontstaat altijd een misverstand met de dokter. Hij begrijpt niet precies waar we last van hebben.”

De praktijk in opvanglocaties

Bewoners van azc's en gezinslocaties maken in Nederland kennis met een nieuw gezondheidssysteem. Dat werkt anders dan het systeem in hun land van herkomst. De factsheet Gezondheidszorg voor asielzoekers in Nederland¹¹ beschrijft in detail hoe de gezondheidszorg is georganiseerd.

Taken COA

Het COA is verantwoordelijk voor de toegeleiding van asielzoekers naar de reguliere zorg. Daarnaast heeft het COA een niet-medische gidsfunctie en coördineert het MDO op locatie. Tot eind 2018 is het COA ook verantwoordelijk voor de jeugdzorg. Daarna neemt de gemeente die verantwoordelijkheid over.

Taken GGD en instellingen voor jeugdgezondheidszorg

De GGD en jeugdgezondheidszorginstellingen (inclusief CJG) voeren de jeugdgezondheidszorg uit. Die gezondheidszorg is vastgelegd in het Basispakket JGZ Asielzoekerskinderen 0-18 jaar.¹² In dit Basispakket staan de uitgangspunten, contactmomenten en activiteiten van de jeugdgezondheidszorg voor een gezonde en veilige ontwikkeling van kinderen. Kernpunten zijn onder andere:

- de ontwikkeling van het kind beoordelen;
- problemen signaleren en verwijzen;
- preventieve voorlichting geven;
- geven van vaccinaties
- ouders ontzorgen; en
- samenwerken en adviseren in de zorgketen.

Taken GZA

GZA (GezondheidsZorg Asielzoekers) is verantwoordelijk voor de uitvoering van de curatieve zorg. In de Regeling Medische zorg Asielzoekers (RMA)¹³ is de zorg omschreven waar asielzoekers aanspraak op kunnen maken. Het grootste deel van de aanspraken onder de RMA komt overeen met de aanspraken in het basispakket van de zorgverzekeringswet. Ook zijn bepaalde onderdelen van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en langdurige zorg (Wlz) in de RMA opgenomen. Kernpunten zijn onder andere

- Huisartsenzorg op locatie (inclusief Praktijk ondersteuning huisarts GGZ (POH-GGZ);
- Praktijklijn met 24/7 bereikbaarheid;
- Afspraken aangaande verwijzingen en declaraties voor een 40-tal zorgsoorten

Eerder onderzoek

Naar de lichamelijke en geestelijke gezondheid van kinderen en jongeren in azc's en gezinslocaties, en de zorg die hen geboden wordt, is uitgebreid onderzoek gedaan en aanbevelingen geformuleerd.

IVRK art. 24

Alle kinderen hebben recht op gezondheid en gezondheidszorg. Beide moeten toegankelijk, beschikbaar, van goede kwaliteit en betaalbaar zijn.

¹¹ Factsheet Gezondheidszorg voor asielzoekers in Nederland, GGD GHOR, GCA en COA, maart 2017.

¹² Basispakket JGZ, GGD GHOR Nederland / PGA, november 2017.

¹³ Van 2009 tot 2017 voerde MCA de gezondheidszorg uit onder de Regeling Zorg Asielzoekers (RZA). Sinds januari 2018 voert GZA deze uit onder de Regeling Medische zorg Asielzoekers (RMA).

Een recente kennissynthese van Pharos over de gezondheid van asielzoekers stelt dat kinderen in de asielopvang een verhoogde kans op psychosociale problemen hebben. Kinderen zijn voor een gezonde ontwikkeling met name afhankelijk van de gezondheid van hun ouder(s), een stabiele woon- en schoolsituatie en een stabiel toekomstperspectief. Die stabiele toekomst wordt bedreigd door verhuizingen, ervaringen met discriminatie en de financiële situatie van het gezin.¹⁴ Een recent rapport naar aanleiding van een studie op een aantal pilot locaties over de werking van jeugdteams en jeugd- en gezinscoaches adviseert MCA om jeugdhulp dichterbij het azc te brengen.¹⁵

Conclusies

Niet altijd tevreden over lichamelijke gezondheidszorg

Op alle onderzochte locaties is een centrum GezondheidsZorg Asielzoekers (GZA) en een huisarts aanwezig. Opvallend zijn de verschillen tussen professionals en vrijwilligers aan de ene kant en bewoners aan de andere kant. 67% van de professionals en vrijwilligers is namelijk tevreden over de toegang tot deze zorg en de kwaliteit ervan, tegen slechts 45% van de bewoners.

Bewoners voelen zich niet altijd serieus genomen of goed geholpen. Jongeren en ouders geven bijvoorbeeld vaak aan dat zij enkel het advies krijgen paracetamol te nemen. Professionals en het COA kennen deze klacht en geven aan dat deze goed te verklaren is door de verschillen tussen het Nederlandse gezondheidszorgsysteem en de situatie in het betreffende thuisland. Het systeem en de behandelmethodes moeten daarom beter uitgelegd worden. Ook zijn er niet frequent genoeg spreekuren of duren de afspraken te kort. Daardoor zijn de wachttijden te lang.

Beperkt gebruik geestelijke gezondheidszorg (GGZ)

In totaal maken er op de onderzochte locaties op dit moment 47 kinderen gebruik van geestelijke gezondheidszorg. 30 van deze kinderen wonen op één locatie. Op 5 locaties maakt, naar schatting van de locatie, geen enkel kind hier gebruik van. Het is onduidelijk of dat komt doordat daar geen behoefte aan is of door onbekendheid met het aanbod. Op slechts 3 van de 10 locaties wordt weerbaarheidstraining aangeboden. Van de kinderen heeft 12% (weerbaarheids)training of therapie gehad, van de jongeren 7,5%.

Opvallend is dat 53% van de professionals en vrijwilligers vindt dat de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen voldoende prioriteit krijgt. Professionals vinden wel dat de aanwezigheid en rol van de POG GGZ-consulent meer bekendheid moet krijgen. Er is momenteel een kader voor het MDO vanuit COA. Echter professionals vinden dat er grote variatie is in structuur, kwaliteit en regelmaat van dit overleg.

Kinderen en jongeren denken verschillend over de effectiviteit van de therapie die zij hebben gevolgd, maar diegenen die met een weerbaarheidstraining hebben meegedaan zeggen er ook na jaren nog veel aan te hebben. "Ik vind het goed. Ik heb geleerd om 'stop' te zeggen", aldus een kind. En een jongere: "Ik vond het wel goed om te leren wat je moet doen als iemand jou gaat pesten."

Vergelijking gezinslocatie-azc

In het onderzoek komen geen verschillen naar voren tussen gezinslocaties en azc's rond de lichamelijke gezondheidszorg. Op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg zijn er grote verschillen. Van de professionals en vrijwilligers die verbonden zijn aan de gezinslocaties geeft 66,67% aan dat er onvoldoende aandacht is voor de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen. Bij de azc's is dat maar 15%.

¹⁴ Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen, Pharos, januari 2016.

¹⁵ Pilots jeugdteam en jeugd- en gezinscoaches op het AZC, MCA, juli 2017.

Aanbevelingen

Lichamelijke gezondheidszorg

COA:

- 5.1. Ontwerp en gebruik laagdrempelige communicatiemethoden bij voorlichting over de gezondheidszorg. Ga hierbij uit van de omstandigheden van bewoners, zorg voor een cultuur-sensitieve aanpak en houdt rekening met uiteenlopende wensen en leerstijlen.¹⁶
- 5.2. Evalueer jaarlijks de feitelijke uitvoering van de RMA door GZA met een focus op informatievoorziening, beschikbaarheid en kwaliteit van zorg.

COA en aanbieders (lichamelijke) gezondheidszorg:

- 5.3. Informeer ouders bij de intake over de jeugdgezondheidszorg, de vergoedingen, de GZA-werkwijze en de Praktijklijn. Doe dat met beeldmateriaal en mondeling, eventueel via de tolktelefoon. Organiseer eventueel een vervolgspraak over opvoedondersteuning en mogelijkheden voor weerbaarheidstrainingen.
- 5.4. Houd er rekening mee dat bewoners het advies om paracetamol te nemen negatief kunnen beleven en licht dat advies zo goed mogelijk toe. Maak ook duidelijk dat het geen kwestie is van niet-serieus nemen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de brochure van het GZA over de terughoudendheid in Nederland bij het voorschrijven van antibiotica. Maak afspraken bijvoorbeeld langer, zodat er meer tijd is om bewoners goed te begrijpen en om adviezen en keuzes goed toe te lichten.

Het multidisciplinair overleg is een structureel, periodiek overleg tussen het COA en lokale zorgverleners (waaronder de huisartsenpraktijk op de COA-locatie), ten behoeve van de afstemming van de dienst- en zorgverlening op locatie. Centraal hierbij staat het belang van de individuele asielzoeker met medische, psychosociale en/of psychische problematiek, die hulp, begeleiding of bijzondere aandacht nodig heeft. Maar er is ook aandacht voor meer algemene onderwerpen als de leefbaarheid en veiligheid op de COA-locatie. Expertise, kennis en signalen worden besproken en uitgewisseld ter optimalisering van de huisvesting, begeleiding en zorgverlening aan de bewoner.

- 5.5. Onderzoek mogelijkheden om een beter gebruik van de Praktijklijn te stimuleren. Zorg dat er iedere dag toegang tot een huisarts is.
- 5.6. Zorg voor een grotere bekendheid rondom de doelstellingen, onderwerpen en werkafspraken van het MDO. Zie toe op de tijdige opvolging van gemaakte afspraken.
- 5.7. Maak onderling duidelijke afspraken over het verstrekken van persoonlijke gegevens in het MDO, in het belang van het kind. Overweeg, naar voorbeeld van azc Emmen om een toestemmingsverklaring van bewoners te krijgen voor bespreking in het MDO.
- 5.8. Gebruik het cliëntoverleg tussen zorgverleners voor zaken die niet in het MDO met COA hoeven te worden besproken, bijvoorbeeld vanwege de privacy.

Geestelijke gezondheidszorg

Opvang randvoorwaarden:

- 5.9. Stel een verhuizing uit totdat de (geestelijke) gezondheidszorg voor kind(eren) en/of ouder(s) in de nieuwe locatie is geregeld en minimaliseer verhuizingen als iemand onder behandeling is.
- 5.10. Bied in iedere locatie passende weerbaarheidstrainingen aan. Differentieer die naar leeftijd en geslacht.

¹⁶ Voorbeelden van een dergelijke aanpak zijn de "Eenvoudige voorlichting" modules van Pharos, en de "Laagdrempelig communiceren" aanpak van de GGD Gelderland Zuid.

Zorg dat het aanbod kindgericht, structureel en professioneel is. Laat dat aanbod goed aansluiten bij een bredere aanpak voor mentale ondersteuning.

- 5.11. Zorg voor niet-talige aanvullingen op het Mind-spring programma en vergroot het aantal te bereiken kinderen. Het programma wordt te talig bevonden en zou te veel gericht zijn op het werken in groepen van 8 kinderen waardoor lang gewacht moet worden om te kunnen starten.

COA en aanbieders geestelijke gezondheidszorg:

- 5.12. Informeer alle bewoners over de mogelijkheden rond de GGZ.
- 5.13. Informeer alle professionals en vrijwilligers die met kinderen werken over hoe zij (direct) kunnen doorverwijzen.
- 5.14. Onderzoek de mogelijkheden om een standaardassessment op te nemen van de psychische situatie van kinderen (en ouders) gedurende de eerste 6 weken van hun verblijf in de asielopvang.
- 5.15. Wend in alle locaties de expertise van de gemeentelijke jeugd- en gezinsteams¹⁷ aan voor laagdrempelige, preventieve jeugdhulp. In de jeugd- en gezinsteams kan de GGD JGZ verpleegkundige een spilfunctie vervullen tussen gemeentelijke infrastructuur en de (zorg)ketenpartners op de opvanglocatie.
- 5.16. Vergroot de capaciteit van hulpverleners en andere betrokkenen in de gemeente om met kinderen en jongeren in de asielopvang te werken, gezien de decentralisatie op 1 januari 2019 waarbij de gemeente verantwoordelijk wordt voor de contracten met zorgaanbieders.

17 Met de term jeugd- en gezinsteams wordt de gemeentelijke jeugd- en gezinshulp infrastructuur bedoeld. Deze teams hebben in gemeenten uiteenlopende benamingen zoals: Ouder en Kind Team (OKT), het gebied- of buurtteam, of het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).

Leefgebied 6: Veiligheid

Voorlichting, bescherming en weerbaarheid

“In ons land is er oorlog. Maar hier maakt niemand ruzie met je.”

De rechten van kinderen ...

Verschiedende bepalingen in het IVRK richten zich op de veiligheid van kinderen die gevlucht zijn. Sommige gaan over de asielprocedure, andere over de veiligheid in de opvang.

In ons onderzoek focussen wij op veiligheid in de locatie, de ervaringen met veiligheid, de informatie over een beperkt aantal veiligheidsrisico's, de Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld en weerbaarheidstraining voor kinderen. Voor de bescherming van privacy zie Leefgebied 2.

... maar hoe gaat het in de praktijk?

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van een kind. Tegelijkertijd is er geen eenduidig definitie van veiligheid en is de ervaring ervan subjectief. In Nederland is geen oorlog, dus veel kinderen en ouders voelen zich in de asielopvang relatief veilig. Maar samen met een grote en diverse groep mensen in dezelfde locatie wonen, de situatie en ligging van de locatie kan mogelijk ook onveiligheid met zich mee brengen.

Kinderen, jongeren en ouders in met name gezinslocaties zijn bang om 'opgepakt' te worden (detentie en/of uitzetting door de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V)), zoals zij dat bij andere gezinnen in de gezinslocatie soms zien gebeuren. Kinderen worden ook daadwerkelijk in detentie geplaatst, een praktijk die het Comité voor de Rechten van het Kind EU-lidstaten onlangs nog opriep af te schaffen. Detentie van een kind is volgens het Comité nooit in het belang van het kind en een schending van het Kinderrechtenverdrag.¹⁸

Conclusies

Ouders en kinderen voelen zich wel veilig...

Het onderzoek laat echter ook zien dat kinderen en ouders zich over het algemeen veilig voelen. Ouders en jongeren waarderen de aanwezigheid van camera's en beveiliging voor de veiligheid van hun kinderen.

... maar de aandacht voor sociaal-emotionele veiligheid is beperkt

Er is beperkte aandacht voor de sociaal-emotionele veiligheid van kinderen en ouders. Sommige kinderen en ouders spreken over incidenten in de locatie. "Ik voel me niet veilig, want elke nacht wordt er gedronken en ze volgen de vrouwen", aldus een 15-jarig meisje. In 3 van de 10 locaties worden weerbaarheidstrainingen aangeboden (zie verder Leefgebied 5).

... maar kinderen en ouders zijn beperkt voorgelicht over veiligheidsrisico's

Wel blijkt dat kinderen (17%) en ouders (33%) beperkt zijn voorgelicht over veiligheidsrisico's in en rond de locatie. Zij zijn het meest bekend met brandgevaar.

... maar de Meldcode is niet bij iedereen die met de kinderen werkt bekend

In het kader van bescherming hebben wij ook gekeken naar de Meldcode. Professionals (80%) kennen de Meldcode

IVRK art. 2, 3, 6,
12, 16, 19, 22, 33
t/m 36

De veiligheid van kinderen in de asielopvang komt op verschillende manieren aan bod in het IVRK. Sommige artikelen richten zich op de asielprocedure, andere op veiligheid in de opvang, weer andere op bescherming van o.a. privacy (zie Leefgebied 2).

¹⁸ Oproep voorzitter VN-Kinderrechtencomité, OHCHR 21 februari 2018.

goed, maar de meeste vrijwilligers niet. Meldingen worden bovendien niet altijd adequaat opgevolgd.

...maar jongeren en ouders zijn bang gearresteerd en uitgezet te worden

De aanwezigheid van politie en ervaringen met het afgevoerd zien worden van bewoners geeft veel angst en stress. "Ik slaap met stress dat mijn ouders gearresteerd zullen worden om 6 uur 's morgens dus hoe kan ik me veilig voelen." (Jongere uit Goes) "We zijn nog bang, want IND kan zomaar alles doen. Zo maar terugsturen naar eigen land." (Ouder uit Burgum).

Vergelijking gezinslocatie-azc

Kinderen, jongeren en ouders in gezinslocaties voelen zich onveilig dan in azc's (jongeren: 35% t.o.v. 10%, kinderen: 33% t.o.v. 14%, ouders: 36% t.o.v. 19%). Volgens de professionals in gezinslocaties worden dezelfde voorzieningen en diensten aangeboden als in azc's.

Sommige ouders geven aan dat het verblijf in de gezinslocatie traumatisch is voor hun kind(eren), dat de kinderen stress ervaren en gedragsproblemen vertonen. Een ouder: "De sfeer is helemaal anders dan in het azc waar we eerst woonden. Mijn zoon van 6 jaar wil hier niet langer wonen. Als wij ergens naartoe gaan, wil hij niet terug. Op school is hij blij, maar thuis bonkt hij soms met zijn hoofd tegen de muur." Kinderen en jongeren in gezinslocaties spreken ook meer over pesten dan jonge deelnemers in azc's.

Aanbevelingen

Lichamelijke gezondheidszorg

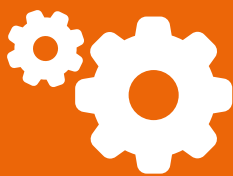
Opvang randvoorwaarden:

- 6.1. Plaats kinderen niet in detentie. Geef opvolging aan de oproep van het VN-Kinderrechten comité deze praktijk te stoppen en werk aan alternatieven voor detentie van kinderen.

COA:

- 6.2. Informeer ouders en kinderen bij de intake over wat zij moeten doen rond veiligheidsrisico's, zoals: brand, geweld, misbruik, alcohol en drugs. Informatie over specifieke veiligheidsrisico's rond de locatie is ook van belang. Ontwikkel hiervoor kindvriendelijk (beeld)materiaal en licht deze toe bij de intake via de tolkentelefoon.
- 6.3. Schenk in het voorlichtingspakket ook aandacht aan mensenhandel. Gebruik bijvoorbeeld de informatie van Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha).¹⁹
- 6.4. Bied alle kinderen zwem- en fietsles en zorg voor goedonderhouden fietsen op alle locaties.
- 6.5. Besteed meer aandacht aan sociaal-emotionele veiligheid. Ga bij het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal uit van de behoefte van ouders.
- 6.6. Ga door met voorlichting over de Meldcode en zorg dat deze informatie aan alle professionals en vrijwilligers in de locatie wordt aangeboden.
- 6.7. Leg onderlinge afspraken over het signaleren van kindermisbruik en huiselijk geweld beter vast. Onderzoek hoe opvolging en terugkoppeling tussen betrokken hulpverleners en Veilig Thuis verbeterd kan worden.
- 6.8. Ontwikkel beleid ten behoeve van kinderen die getuige zijn geweest van ernstige incidenten (agressie, zelfdoding, enz.) in de locatie, informeer ouders welke maatregelen zijn getroffen om herhaling te voorkomen en bied een 'luisterend oor' en zo nodig mentale zorg aan de kinderen.
- 6.9. Bied ten slotte ieder kind zoveel mogelijk individuele aandacht en een luisterend oor.

¹⁹ Het Coördinatie- en expertisecentrum tegen Mensenhandel (CoMensha www.comensha.nl) heeft bijvoorbeeld pictogrammen ontwikkeld om azc bewoners te waarschuwen voor de gevaren van mensenhandel.

Leefgebied 7: Kindvriendelijkheid informatie- voorziening asielprocedure

Informatie over de asielprocedure

“Ik weet niet of wij mogen blijven.”

De rechten van kinderen

Kinderen hebben volgens het IVRK het recht op voor hen begrijpelijk informatie. Begrijpelijke informatie over de wereld om hen heen, maar zeker ook als het over zaken gaat die te maken hebben met zijn of haar leven. Voor kinderen in de opvang is het derhalve van belang dat zij informatie krijgen over de procedure waar zij zich in bevinden.

IVRK art. 17

Kinderen hebben recht op informatie over zaken die hun leven beïnvloeden.

De praktijk in opvanglocaties

Kinderen en ouders in de opvang bevinden zich in een onzekere situatie. Mogen zij in Nederland blijven of moeten zij terug? In dit onderzoek hebben wij ons gericht op de informatievoorziening over de asielprocedure en niet op de asielprocedure zelf.

In hoeverre kennen kinderen hun situatie? Wat weten zij van de asielprocedure? En wie is er verantwoordelijk voor het informeren van de kinderen?

Conclusies

Ouders informeren kinderen ...

Het COA geeft aan dat het de verantwoordelijkheid van ouders is om de kinderen te informeren over hun procedure. Dat vinden veel professionals en vrijwilligers ook.

Uit het onderzoek blijkt dat kinderen de status van hun procedure redelijk goed kennen. 63% van de kinderen en 75% van de jongeren geeft aan op de hoogte te zijn. Professionals en vrijwilligers zien wel ruimte voor verbetering; ruim een kwart vindt dat de ouders hun kinderen onvoldoende informeren. Zij geven daarnaast aan dat het van belang is dat kinderen geïnformeerd worden over de asielprocedure algemeen.

... maar kunnen wel extra ondersteuning gebruiken

Professionals en vrijwilligers vinden het belangrijk om ouders meer te ondersteunen bij het informeren van hun kinderen, bijvoorbeeld door kindvriendelijke informatie beschikbaar te stellen. Zij vinden het belangrijk dat kinderen structureel geïnformeerd worden over de asielprocedure. Op dit moment zijn er al wel activiteiten, maar die bereiken nog onvoldoende hun doel. De informatiebijeenkomsten voor kinderen van VWN vinden niet in alle azc's plaats.

Vergelijking gezinslocatie-azc

Kinderen en jongeren in gezinslocaties kennen de situatie van het gezin rond de asielprocedure minder goed dan hun leeftijdsgenoten in azc's (kinderen: 16% t.o.v. 44% en jongeren: 57% t.o.v. 80%).

In 2 van de 3 onderzochte gezinslocaties is onbekend of er kindvriendelijk informatiemateriaal is, tegenover 2 van de 7 azc's.

De helft van de professionals vindt dat ouders in gezinslocaties hun kinderen niet of niet goed informeren over de procedure. De andere helft weet het niet. In de azc's vindt slechts 10% van de professionals en vrijwilligers dat de informatie van ouders aan kinderen tekortschiet.

Aanbevelingen

Informatievoorziening over de procedure

COA:

- 7.1. Vertel alle ouders tijdens de intake dat zij verantwoordelijk zijn voor het informeren van hun kind(eren). Geef aan dat zij bij vragen over de asielpcedure kunnen bij VWN terecht kunnen.
- 7.2. Peil bij de ouders of zij behoefte hebben aan een gezamenlijk gesprek met de contactpersoon kinderen of de onafhankelijke vertrouwens-/tussenpersoon.

VWN:

- 7.3. Breid de voorlichtingsactiviteiten voor kinderen over de asielpcedure uit naar alle azc's
- 7.4. Ondersteun alle ouders bij het informeren van hun kinderen door hun kindvriendelijk beeldmateriaal te geven. Licht het materiaal mondeling toe via de tolkentelefoon.
- 7.5. Respecteer waarover ouders hun kinderen wel, niet of gedeeltelijk willen informeren.

Leefgebied 8: Financiën

Financiële mogelijkheden

“Het weekgeld is genoeg voor eten, maar niet voor kleding en schoenen. Ook babyspullen zijn duur.”

Ouders en kinderen krijgen een financiële toelage van het COA. De hoogte van het weekgeld is afgestemd op de samenstelling van het gezin en ook gerelateerd aan bijvoorbeeld de aan- of afwezigheid van een centrale keuken. Sommige ouders kunnen in de locatie werken tegen een kleine vergoeding (max €14 per week)

De regels voor de toelage staan in de Regeling Verstrekkingen Asielzoekers (RVA).²⁰ Deze RVA geldt niet voor gezinslocaties. Ouders ontvangen daar wel een financiële toelage, maar deze is lager dan de toelage in azc's.

Ouders mogen beperkt en onder specifieke omstandigheden werken buiten de asielopvang.²¹ In het kader van bescherming hebben wij ook gekeken naar de Meldcode. Professionals (80%) kennen de Meldcode goed, maar de meeste vrijwilligers niet. Meldingen worden bovendien niet altijd adequaat opgevolgd.

Is het weekgeld voor ouders voldoende om voor hun kinderen te zorgen?

Conclusies

... maar dit is niet altijd toereikend

Bijna 50% van de ouders geeft aan dat het weekgeld onvoldoende is voor de verzorging van hun kinderen. 25% van de ouders is wel tevreden.

Bij professionals en vrijwilligers is het beeld juist tegenovergesteld: 50% van de professionals en vrijwilligers vindt het weekgeld voldoende en 20% vindt het onvoldoende.

Ouders weten verder vaak niet dat er financiële ondersteuning mogelijk is voor deelname van hun kind(eren) aan activiteiten buiten de locatie (zie verder Leefgebied 3).

Vergelijking gezinslocatie-azc

Gezinnen in gezinslocaties ontvangen minder weekgeld dan gezinnen in azc's. Dit verklaart grotendeels dat 76% van de ouders in gezinslocaties vindt dat het weekgeld onvoldoende is ten opzichte van 33% van de ouders in azc's. 4% van de ouders in gezinslocaties zegt dat het voldoende is tegenover 34% van de ouders in azc's. Een ouder uit een van de gezinslocaties: “Wij kunnen geen gezond eten kopen; daarvoor moeten we sparen.”

IVRK art. 27

De overheid moet zorgen voor een levensstandaard die toereikend is voor de ontwikkeling van het kind als ouders dat zelf niet kunnen. Kinderen moeten in elk geval onderdak, voeding en kleding krijgen.

RVA art. 9 en 14

Een wekelijkse toelage voor voedsel, kleding en andere persoonlijke uitgaven is afhankelijk van de grootte van het huishouden en bedraagt voor een volwassene tussen € 31 en € 45 en voor kinderen tussen € 25 en € 37. De bijdrage voor overige uitgaven is € 12,50.

²⁰ Zie de Regeling Verstrekkingen Asielzoekers voor een gedetailleerde beschrijving van de financiële en materiële voorzieningen voor asielzoekers in een opvanglocatie, RVA, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2005.

²¹ Zie voor meer informatie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vluchtelingen-werk-en-integratie/vraag-en-antwoord/mogen-asielzoekers-werken>

Aanbevelingen

Opvang randvoorwaarden:

- 8.1. Zorg ervoor dat het weekgeld voor gezinnen in gezinslocaties en in azc's even hoog is. De zorgplicht van de overheid is immers voor alle kinderen gelijk.
- 8.2. Verhoog (de norm voor de hoogte van) het weekgeld

COA:

- 8.3. Verken manieren om gezinnen beter voor te lichten over de uitgaven waar het weekgeld wel en niet voor bedoeld is.

Leefgebied 9: Participatie

Informatie, inspraak en begeleiding

"Ik heb nu wel een vraag, maar ik weet niet aan wie ik die moet stellen..."

Kinderen hebben recht op participatie...

Kinderen hebben het recht om te participeren. Zij hebben het recht om gehoord te worden over zaken die hun leven beïnvloeden. Hun mening kan gaan over alle rechten die kinderen hebben. Dit is dan ook een belangrijk overkoepelend grondbeginsel van het IVRK. De overheid heeft de plicht ervoor te zorgen dat kinderen kunnen participeren. Daarvoor moeten kinderen wel voldoende informatie krijgen, anders kunnen zij zich geen mening vormen.

Het recht op participatie hangt sterk samen met het belang van het kind. Het belang van het kind moet altijd vooropstaan bij alle te nemen beslissingen. Zonder rekening te houden met de mening en wensen van het kind, is het moeilijk om daadwerkelijk beslissingen te nemen die in zijn of haar belang zijn. Daarnaast raakt het recht op participatie het recht van kinderen om te geloven wat zij willen en daarvoor uit te komen. En het recht om samen te komen en zich te verenigen. Dit geldt op individueel en collectief niveau, bijvoorbeeld bij het opzetten van een jongerenraad.

IVRK art. 12 en 13

Participatie is een van de grondbeginselen van het IVKR. Kinderen hebben het recht om gehoord te worden in zaken die invloed hebben op hun leven en ook hebben zij recht op informatie.

Is het weeggeld voor ouders voldoende om voor hun kinderen te zorgen?

Conclusies

... maar de toegang van kinderen tot informatie kan worden verbeterd

Internet is een belangrijk middel voor jongeren en kinderen om informatie te vinden. 80% van de jongeren is tevreden over de aanwezigheid van wifi. Wel is het wifi-bereik in de eigen woonruimte beperkt, terwijl een goed bereik belangrijk is vanwege privacy (telefoon en internet), veiligheid (Kindertelefoon) en school (huiswerk en examens).

72% van de jongeren is ook tevreden over het Open Leercentrum (OLC) in de locatie, waar computers en printers staan. Wel klagen zij over willekeur van openingsuren, bemensing en defecte apparatuur. Ook kinderen willen graag naar het OLC. In sommige locaties mag dat vanaf 8 jaar, in andere niet.

... hun mogelijkheid om hun stem te laten horen is beperkt

Jongeren vinden dat zij beperkte inspraak hebben en voelen zich vaak niet gehoord wanneer zij ideeën opperen om de locatie voor kinderen en jongeren te verbeteren (45%). Een jongere: "Er wordt bijna niets met ideeën gedaan." Diverse jongeren bevestigen dit beeld. Een groot aantal jongeren weet ook niet waar zij terecht kunnen met ideeën.

... en hun begeleiding is beperkt

Kinderen en jongeren kiezen meestal zelf een persoon om hun vragen en zorgen aan toe te vertrouwen, maar velen (40%) geven aan zo'n persoon in de locatie te missen.

Vergelijking gezinslocatie-azc

In gezinslocaties is 62% van de jongeren tevreden over de toegang tot het OLC, in azc's 83%. In gezinslocaties geven meer jongeren aan dat zij geen inspraak hebben dan in azc's (79% t.o.v. 39%). In gezinslocaties is geen enkel kind positief over inspraak, in azc's 23%. "Zij doen niks", is vaak het antwoord. Professionals en vrijwilligers zien dat juist andersom. In gezinslocaties geven wel meer kinderen (2% meer) en jongeren (20% meer) aan dat zij een specifiek persoon hebben bij wie ze terecht kunnen met vragen en zorgen. Ook de professionals in gezinslocaties zijn hierover positiever dan professionals in azc's.

Aanbevelingen

Toegang tot informatie via wifi en computers

Opvang randvoorwaarden:

- 9.1. Garandeer in alle locaties wifi-bereik in de woonruimtes.

COA:

- 9.2. Garandeer in alle locaties dat het OLC voor kinderen en jongeren vaker open is, ook 's avonds. Zorg voor continuïteit in de openingsuren, voldoende personeel/vrijwilligers en computers en printers die het doen. Leg dit vast in beleid, het pedagogisch kader en de functieomschrijving van medewerkers.
- 9.3. Verlaag in alle locaties de leeftijdsgrens voor het OLC, zodat overal kinderen vanaf 8 jaar toegang tot het OLC hebben.

Inspraak

Opvang randvoorwaarden:

- 9.4. Geef kinderen en jongeren op gestructureerde wijze meer inspraak in lokaal beleid, huisregels en programma's, afgestemd op hun capaciteiten.
- 9.5. Stel hiervoor een onafhankelijke, proactieve vertrouwens-/tussenpersoon aan. Zie voor een uitwerking hoofdstuk 10 Basisprincipes.

10. Basisprincipes

Het IVRK telt 54 artikelen. Vier daarvan hebben een bijzondere status; dit zijn de zogenoemde basisprincipes. Deze principes geven richting aan de manier waarop alle andere rechten vervuld moeten worden:

- **Non-discriminatie:** alle kinderrechten gelden voor alle kinderen en jongeren, in alle situaties. Er is dus geen onderscheid, ook niet naar verblijfsstatus of andere omstandigheden.
- **Het belang van het kind:** in alle besluiten die het belang van kinderen en jongeren raken, moet hun belang de eerste overweging zijn. Andere overwegingen zijn hieraan dus secundair.
- **Recht op (over)leven en ontwikkeling:** elk kind heeft recht op een menswaardig leven en heeft het recht om zich te ontwikkelen. De mogelijkheden hiervoor moeten maximaal gewaarborgd worden.
- **Recht op participatie:** ieder kind moet inspraak kunnen hebben in zaken die hem aangaan. De mate waarin en manier waarop hangt af van de capaciteiten die een kind op een bepaald moment ontwikkeld heeft.²²

Participatie is in een apart hoofdstuk aan de orde geweest. Voor de andere basisprincipes doen wij nog aantal algemene aanbevelingen. Die vloeien voort uit het onderzoek en hebben met verschillende leefgebieden te maken.

Non-discriminatie

Er mag geen onderscheid zijn in kinderrechten ...

Wij hebben expliciet gekeken naar de verschillen tussen azc's en gezinslocaties, waar uitgeprocedeerde gezinnen sinds 2011 worden opgevangen.²³ Hoewel de voorzieningen voor kinderen in gezinslocaties in principe gelijk zijn aan die in andere opvanglocaties²⁴, zijn de voorzieningen op een gezinslocatie wel soberder dan in azc's. Daarnaast gelden op gezinslocaties andere verplichtingen. Denk aan de verplichting om je dagelijks te melden en om binnen de grenzen van de gemeente te blijven.

... maar dat is er wel

Er zijn enkele leefgebieden waarop gezinslocaties beter scoren, bijvoorbeeld op de toegang tot activiteiten buiten de locatie en de financiële ondersteuning daarvoor. Bij het merendeel van de leefgebieden komen gezinslocaties negatiever uit de vergelijking:

- Kinderen en jongeren in gezinslocaties voelen zich onveiliger dan kinderen en jongeren in azc's. Bewoners geven aan dat zij vooral bang zijn om 'opgepakt' te worden.
- Het weekgeld in gezinslocaties is lager. 76% van de ouders vindt het ontvangen weekgeld onvoldoende om goed zorg te dragen voor hun kinderen (t.o.v. 33% van de ouders in de azc's).
- Er lijkt minder aandacht zijn voor de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen in gezinslocaties, terwijl de gezinnen uitgeprocedeed zijn. Van de professionals en vrijwilligers die verbonden zijn aan de gezinslocaties geeft 66,67% aan dat er onvoldoende aandacht is voor de geestelijke gezondheid van kinderen. Bij de azc's is dat maar 15%.
- Kinderen in gezinslocaties zijn gemiddeld vaker verhuisd dan kinderen in azc's. Dat komt doordat zij al langer in Nederland zijn. Professionals noemen de verhuizing naar een gezinslocatie een eigenlijk onnodige extra verhuizing.

²² Artikel 5 van het IVRK gebruikt hiervoor de term *evolving capacities*, de zich ontwikkelende capaciteiten van het kind. Het concept heeft grote implicaties voor de rol van ouders en overheden in de bescherming en ondersteuning van kinderen. En voor de rol van kinderen zelf in het realiseren van hun onvervreembare rechten.

²³ <https://www.coa.nl/nl/over-coa/organisatie/historie>

²⁴ <https://www.coa.nl/mycoa/nl/content/gezinslocatie>

Onze aanbevelingen

Opvang randvoorwaarden:

- 10.1. Geef in de ontwikkeling van de nieuwe, flexibele opvang prioriteit aan het vinden van alternatieven voor de gezinslocaties. Breng gezinnen onder in reguliere azc's.
- 10.2. Hef op korte termijn de verschillen in leefomstandigheden tussen gezinslocaties en azc's op en verbeter situaties. Stel bijvoorbeeld het weekgeld in gezinslocaties en azc's gelijk.

Belang van het kind

Belang van het kind niet altijd centraal ...

Het belang van het kind-principe stelt dat bij alle besluiten rond kinderen hun belang de eerste overweging moet zijn. Het is evident dat geen van de betrokken partijen bewust dit principe schendt als zij beleid maken en implementeren. Toch is de realiteit weerbarstig en ondervinden kinderen wel vaak negatieve gevolgen van beslissingen.

... daarom een aantal praktische aanbevelingen

In het belang van het kind volgen een aantal aanbevelingen die verschillende leefgebieden overkoepelen:

Opvang randvoorwaarden:

- 10.3. Faciliteer het sociale netwerk van ouders buiten het azc om het gevoel van sociale veiligheid te vergroten.
- 10.4. Investeer in de ontwikkeling van informatief, kindvriendelijk beeldmateriaal over verschillende onderwerpen, bijvoorbeeld: gezondheidszorg, activiteiten en onderwijs. Maak dat beschikbaar voor alle locaties en gezinnen. Zorg ervoor dat de contactpersoon van het gezin deze materialen gebruikt bij de intake en mondeling toelicht (tolkentelefoon).
- 10.5. Zorg op alle locaties voor de aanwezigheid van een contactpersoon kinderen (voorheen aandachtsfunctionaris) en een vervanger. Deze blijkt in de praktijk niet op elke locatie aanwezig te zijn en heeft belangrijke taken met betrekking tot bijvoorbeeld de Meldcode en het MDO. Neem specifieke onderdelen van aanbevelingen op in de functieomschrijving, zoals bijvoorbeeld interdisciplinair overleg met vrijwilligers op locatie, een schakel vormen tussen MDO en onderwijs, coördinatie warme overdracht van totaalbeeld kinderen bij verhuizingen.
- 10.6. Stel in iedere locatie een onafhankelijke, proactieve vertrouwens-/tussenpersoon aan voor 0,5 fte met o.a. de volgende taken:
 - het faciliteren van een dialoog tussen de locatiemanager en de contactpersoon kinderen van het COA enerzijds en (al dan niet georganiseerde) kinderen en jongeren anderzijds;
 - het stimuleren en ondersteunen van de oprichting en continuering van een jongerenraad en/of kinderraad;
 - het stimuleren van deelname van vertegenwoordigers van de jongerenraad aan vergaderingen over het beheer van de locatie (COA), de buurtraad en de jongerenraad van de gemeente. Schakel daarbij voor advies en trainingen eventueel Prodemos, partner van het COA in;
 - het proactief opbouwen van een vertrouwensband met de kinderen en jongeren via individueel contact zoeken, een luisterend oor bieden, signalen opvangen en meedoen met activiteiten.
- 10.7. Selecteer geschikte kandidaten voor de functie van vertrouwens-/tussenpersoon op locatieniveau. In de sense making-sessie zijn de volgende suggesties gedaan (in volgorde van voorkeur):
 - een geschikte, jonge oud-bewoner (vergelijkbaar met junior-mentorschap);
 - een beroepskracht van een organisatie die al actief is in de locatie;
 - ambassadeurs van Defence for Children in de omgeving.

Dit rapport is mede mogelijk gemaakt door:

Stichting Steunfonds Pro Juventute Nederland

Fundatie Van den Santheuvel, Sobbe

Kinderfonds van Dusseldorp

Stichting Weeshuis der Doopsgezinden

Wilt u meer informatie, neem dan contact op via info@kind-in-azc.nl.
De onderzoeksopzet is ook als pdf beschikbaar en kan worden besteld via info@kind-in-azc.nl

Colofon

Dit onderzoek werd uitgevoerd tussen juli 2017 en maart 2018 door onderzoeksbureau Avance in opdracht van het COA en de Werkgroep Kind in azc. De Werkgroep Kind in azc is een samenwerking tussen UNICEF Nederland, War Child, Defence for Children, VluchtelingenWerk Nederland, Kerk in Actie en Stichting de Vrolijkheid.

Ontwerp: Mooizo Design | Drukkerij: Impress, Woerden | Foto credits: Voorpagina: © Moos Pozzo (2018) | Pagina 4, 12, 18, 21, 22, 25, 26: © Avance (2018) | Pagina 2, 6, 30, 34, 36, 38, 41: © COA (Inge van Mill, 2018) | Pagina 21 © UNICEF NL (G. Schoonewille, 2015) | Pagina 14, 17, 21: © stichting de Vrolijkheid, (Petra Katanic, 2017)